

В. П. Кудряшов

РИЗИКИ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ОБМЕЖЕННЯ

На підставі аналізу динаміки показників Державного бюджету України за підсумками першого півріччя 2016 р. встановлено, що ризики його виконання залишаються досить високими: мобілізація доходів державного бюджету ускладнилася, збільшення видатків стримати не вдалося, а зменшення кредитування виявилось недостатнім для приупинення тенденції зростання бюджетного дефіциту. Досягнення певного обмеження дефіциту у 2015 р. пояснюється не зниженням бюджетних ризиків, а позабюджетними чинниками. У першій половині 2016 р. збільшення показників дефіциту відновлено. Значними залишаються обсяги фінансування з бюджету дефіциту Пенсійного фонду України, підтримки державних фінансових і нефінансових корпорацій. Розширення бюджетно-боргового коригування стало причиною утримання державних запозичень, величина яких істотно перевищує показники бюджетного дефіциту, наслідком чого є подальше зростання державного й гарантованого державою боргу. З метою обмеження ризиків виконання державного бюджету запропоновано посилити політику, спрямовану на раціоналізацію видатків, децю змінити процес мобілізації доходів, обмежити квазіфискальні операції, взяти заходів для недопущення розподілу та використання бюджетних ресурсів у інтересах окремих фінансових груп. Зазначені завдання мають розв'язуватися за умов послаблення податкового тиску, впливів органів державного управління на менеджмент державних корпорацій, продовження реформування пенсійної системи, збільшення реальних доходів населення за допомогою таких механізмів: запровадження жорсткого контролю бюджетних видатків, поліпшення мобілізації податкових і неподаткових доходів, удосконалення бюджетних програм та системи державних закупівель, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Ключові слова: державний бюджет, видатки державного бюджету, доходи державного бюджету, бюджетний дефіцит, фінансування державного бюджету, бюджетні ризики.

Рис. 2. Табл. 4. Літ. 10.

В. П. Кудряшов

РИСКИ ВЫПОЛНЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА И МЕХАНИЗМЫ ИХ ОГРАНИЧЕНИЯ

На основании анализа динамики показателей Государственного бюджета Украины по итогам первого полугодия 2016 г. установлено, что риски его выполнения остаются достаточно высокими: мобилизация доходов государственного бюджета усложнилась, увеличение расходов сдержать не удалось, а уменьшение кредитования оказалось недостаточным для приостановки тенденции роста бюджетного дефицита. Достижение определенного ограничения дефицита в 2015 г. объясняется не снижением бюджетных рисков, а внебюджетными факторами. В первой половине 2016 г. увеличение показателей дефицита восстановлено. Значительными остаются объемы финансирования из бюджета дефицита Пенсионного фонда Украины, поддержки государственных финансовых и нефинансовых корпораций. Расширение бюджетно-долговой корректировки стало причиной удержания государственных заимствований, величина которых существенно превышает показатели бюджетного дефицита, следствием чего является дальнейший рост государственного и гарантированного государством долга. С целью ограничения рисков выполнения государственного бюджета предложено усилить политику, направленную на рационализацию расходов, несколько изменить процесс мобилизации доходов, ограничить квазифискальные операции, принять меры для недопущения распределения и использования бюджетных ресурсов в интересах отдельных финансовых групп. Данные задачи должны решаться в

© Кудряшов В. П., 2016

условиях ослабления налогового давления, влияний органов государственного управления на менеджмент государственных корпораций, продолжения реформирования пенсионной системы, увеличения реальных доходов населения с помощью таких механизмов: введение жесткого контроля бюджетных расходов, улучшение мобилизации налоговых и неналоговых доходов, совершенствование бюджетных программ и системы государственных закупок, повышение эффективности использования бюджетных средств.

Ключевые слова: государственный бюджет, расходы государственного бюджета, доходы государственного бюджета, бюджетный дефицит, финансирование государственного бюджета, бюджетные риски.

Vasyl Kudrjashov

RISKS OF STATE BUDGET EXECUTION AND MECHANISMS OF THEIR LIMITATION

Based on the analysis of the dynamics of the State budget of Ukraine indicators for the first half of 2016, it is found that the execution risks remain high: the mobilization of government revenues has become more complicated, an increase in expenditure has failed to curb and credit reduction has been insufficient to suspend an upward trend in the budget deficit. A certain budget deficit limit achieved in 2015 was due to extra-budgetary factors but not to a budget risk decrease. In the first half of 2016 an increase in the deficit resumed. Amounts of budget funding of the Pension Fund of Ukraine deficit and support for public financial and non-financial corporations remain significant. The expansion of fiscal and debt adjustment caused detention of government borrowing, whose value is substantially higher than the budget deficit, resulting in a further increase in public and publicly guaranteed debt. To limit the risk of the state budget execution, it is proposed to strengthen policies aimed at rationalizing expenditures, to slightly change the process of revenue mobilization, to limit quasi-fiscal operations and to take measures to prevent the distribution and use of resources in the interests of certain financial groups. These tasks are solved by easing the tax burden and the impact of government on public corporations management, by continuing a pension system reform and increasing real personal incomes through the following mechanisms: the introduction of strict control of public spending, the improvement of tax and non-tax revenue mobilization and the development of budget programs and the public procurement system for more efficient use of public funds.

Keywords: state budget, state budget expenditures, revenues of the state budget deficit, funding for the state budget, fiscal risks.

JEL classification: E62, F36, H61.

Протягом останніх років спостерігається ускладнення операцій із виконання Державного бюджету України внаслідок загострення ризиків мобілізації доходів, здійснення видатків, кредитування, а також фінансування держбюджету (залучення ресурсу з метою покриття видатків, не покритих доходами, та витрат на погашення державних боргових зобов'язань). Зволікання із запровадженням дієвих заходів, спрямованих на обмеження фіскальних дисбалансів, спричинило їх поглиблення. Очікування, що для розв'язання проблем у фіскальній сфері буде достатньо “косметичного” відновлення (замість масштабних реформ), не справдилися. Негативний вплив бюджетного коригування на стан державних фінансів, а також на економічний і соціальний розвиток країни залишається доволі сильним.

Ризики виконання державного бюджету пов'язані з різними чинниками. Серед них — економічні імперативи, зміни в проведенні валютної, соціальної політики, прийняття політичних рішень, впливи з боку міжнародних фінансових ринків тощо. Бюджетні ризики відображають імовірність недоотримання

запланованого рівня доходів, недовиконання видатків, перевищення витрат над доходами, зведення бюджету з дефіцитом (як запланованого, так і не передбаченого планом), накопичення державних боргових зобов'язань, збільшення виплат за процентними платежами, посилення тиску державного боргу на видаткову частину держбюджету тощо.

Загострення бюджетних ризиків зумовлює відхилення показників виконання бюджету (за доходами, видатками, кредитуванням, фінансуванням) від запланованих. У результаті можливе розбалансування державного бюджету як загалом, так і за окремими позиціями, та виникнення потреби в компенсації розривів шляхом внесення змін до затверджених параметрів.

Метою статті є аналіз виконання Державного бюджету України за підсумками першого півріччя 2016 р. та визначення механізмів обмеження бюджетних ризиків.

Протягом останніх років ризики розбалансування дохідної й витратної частин державного бюджету в нашій країні залишаються високими. Обсяги витрат не покриваються доходами. Формування останніх у сфері державних фінансів не відповідає потенціалу розвитку економіки, що призвело до поглиблення фіскальних дисбалансів та зумовило потребу в досягненні рівноваги шляхом нарощування запозичень. Водночас механізми їх мобілізації до державних фондів і далі справляють депресивний вплив на розвиток бізнесу, регіонів, реальних доходів населення¹.

Утримання високого рівня фіскальної централізації спричинило загострення ризиків розподілу мобілізованих доходів, їх браку для покриття видаткових повноважень місцевих бюджетів. Деформація фінансових операцій між сектором держуправління й державними корпораціями призвела до накопичення значних обсягів квазіфіскальних операцій. Наслідком стало збільшення державних боргових зобов'язань із метою забезпечення фінансування роздутих бюджетних дефіцитів, а також обсягу коштів, що спрямовуються на підтримку державних корпорацій.

Протягом останніх років в Україні запроваджуються заходи, підтримані МВФ, із фіскальної консолідації [1]. Їх реалізація дала певні результати, проте завдання щодо скорочення обсягу державних запозичень виконати не вдалося. Істотного зниження бюджетного дефіциту було досягнуто у 2015 р., але ненадовго: на 2016 р. прогнозується його значне зростання порівняно з попереднім роком. Характерно, що при цьому не відбулося помітних зрушень у напрямі зменшення показників видаткової частини бюджету. Попри наміри значно збільшити обсяги кредитних операцій (згідно з планом), фактичні зміни виявилися неістотними (табл. 1).

Дані табл. 1 свідчать, що планові показники мобілізації доходів у 2013—2016 рр. мали тенденцію до зростання. У 2015 р. (порівняно з планом на попередній рік) вони збільшилися на 40,86 %, а в 2013—2015 рр. — на 51,5 %.

¹ Так, маємо від'ємні темпи економічного зростання, зниження рівня реальних доходів, а також зайнятості населення (див.: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Таблиця 1. Динаміка показників Державного бюджету України протягом 2013—2016 рр., млрд грн

Показники	2013		2014		2015		2016		
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План (з урахуванням змін)	Факт (січень — червень)	Зміни до показників за січень — червень 2015 р.
Доходи	351,16	339,23	377,70	357,08	532,02	534,69	608,64	265,63	108,56 %
Видатки	419,84	403,46	461,16	430,21	599,47	576,91	682,79	300,42	122,29 %
Кредитування повернення кредитів	1,30	0,48	5,13	4,92	11,19	2,95	11,04	0,31	у 3,65 раза
надання кредитів	-12,10	-5,52	-3,44	-1,80	-4,83	-4,30	-5,70	-2,30	137,73 %
Фінансування	13,40	6,00	8,57	6,72	16,02	7,25	16,74	2,38	85,31 %
	69,98	64,71	88,63	78,05	78,64	45,17	85,19	35,10	у 16,64 раза

Джерело: складено за: Виконання бюджетів. Звітність про виконання бюджетів / Держ. казнач. служба України [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>; даними Міністерства фінансів України.

Зростання доходів є характерним і для 2016 р.: у підсумку вони мають збільшитися на 14,4 % проти плану на 2015 р. Загалом унаслідок виконання плану на 2016 р. показники доходів державного бюджету (порівняно із передбаченими на 2013 р.) повинні підвищитися на 73,32 %.

Таким чином, фіскальна політика в аналізованій період була спрямована на збільшення дохідної частини державного бюджету. Однак без досягнення відповідних темпів економічного зростання, а також істотного підвищення доходів громадян вплив недискреційної фіскальної політики значно послаблюється, а ключовими чинниками стають зміни її дискреційної складової. Особливого значення також набувають питання управління динамікою макроекономічних показників, таких як обмінний курс національної валюти, темпи інфляції, ставки процента, реальні доходи населення.

Відповідно до Плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік, стратегічним пріоритетом є досягнення макроекономічної стабільності, а у сфері державного управління — підвищення якості останнього й державних послуг [2]. Водночас досягнення макроекономічної стабілізації обумовлює забезпечення стабільності державних фінансів, низького рівня інфляції та стійкості фінансової системи. Вимоги щодо реформування державних фінансів у Коаліційній угоді 2014 р. стосуються закріплення чітких бюджетних правил, зокрема щодо виключних випадків внесення змін до бюджету протягом року (п. 2.6.2); усунення не характерних для державного бюджету видатків (п. 2.6.3); запровадження методології ESA 2010 у державні фінанси (п. 2.6.9), а також системи “Прозорий бюджет” із метою забезпечення доступності інформації про такі фінанси для суспільних потреб (п. 2.6.10) [3]. Проте найважливіші питання — стосовно фіскальної консолідації, політики доходів, видатків, кредитування, фінансування тощо — не знайшли достатнього відображення у стратегічних документах.

За фактичним виконанням обсяги доходів державного бюджету відрізнялись як від запланованих, так і від фактично досягнутих за попередні періоди.

З одного боку, спостерігалось недовиконання планів мобілізації доходів у 2013—2014 рр. [4]; з другого — за підсумками 2015 р. доходи, мобілізовані до держбюджету, зросли на 49,74 %, а в 2013—2015 рр. його дохідна частина (за фактичним виконанням) збільшилася на 57,62 %.

При цьому й планові, й фактичні показники мобілізації доходів до державного бюджету не мали відповідної кореляції з динамікою економічного зростання. Збільшення дохідної частини бюджету у 2015 р. було заплановане (й досягнуте) за умов зниження показника реального ВВП (відносно попереднього року) на 9,9 %. При цьому зафіксоване істотне підвищення індексу інфляції (індекс споживчих цін збільшився на 43,3 %) [5; 6]. Різкі зміни виявилися характерними й для обмінного курсу національної валюти. Отже, політика примноження доходів державного бюджету проводилася за умов погіршення показників економічного й соціального розвитку. Водночас фактичні показники виконання бюджету за доходами були вищими від запланованих.

За підсумками першого півріччя 2016 р. доходи державного бюджету мали стійку тенденцію до зростання (табл. 2). У лютому вони збільшилися у 2,39 раза порівняно з попереднім місяцем, березні — на 82,98 %, квітні — 33,13, травні — 27,5, червні — на 21,16 %. Характерно, що відносно показників, досягнутих у відповідних періодах 2015 р., доходи держбюджету в січні 2016 р. підвищилися на 32,62 %, лютому — 16,99, березні — 14,09, квітні — 5,72, травні — 6,98, червні — на 8,56 %. Таким чином, темпи їх зростання знижувалися (крім червня).

Разом із тим показники економічного й соціального розвитку мали тенденцію до поліпшення, проте значних позитивних змін не спостерігалось. ВВП за підсумками I кв. 2016 р. відносно IV кв. 2015 р. становив 99,3 %, а I кв. 2015 р. — 100,1 %. Індекс споживчих цін у червні 2016 р. знизився до 6,9 % проти 7,5 % у травні. З початку 2016 р. споживчі ціни зросли на 4,9 %. Індекс реальної заробітної плати в травні відносно квітня дорівнював 101,6 % [7].

Поступальною виявилася й динаміка показників видаткової частини бюджету. За період 2013—2015 рр. планові показники видатків державного бюджету було підвищено на 38,57 %, а в 2016 р. (порівняно з планом на 2013 р.) — на 62,63 %.

Таблиця 2. Динаміка показників Державного бюджету України за перше півріччя 2016 р.

Показники	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
Доходи	29,64	70,59	129,16	171,95	219,23	265,63
Видатки	27,16	72,92	140,17	193,67	245,60	300,42
Кредитування	0,03	0,07	-0,43	0,47	0,07	0,31
повернення кредитів	-0,06	-0,75	-1,28	-1,50	-2,31	-2,41
надання кредитів	0,09	0,82	0,85	1,97	2,38	2,72
Фінансування	-2,45	2,40	10,58	22,19	26,44	35,10

Джерело: Виконання бюджетів / Держ. служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/22813>; Бюджет / М-во фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet>.

Таким чином, Урядом було взято курс на збільшення видаткової частини державного бюджету за плановими показниками. Темпи її зростання виявилися доволі високими, хоча й (у 2013—2015 рр.) значно нижчими (на 10,69 в. п.) за доходи. З точки зору співвідношення дохідної та видаткової частин держбюджету за плановими показниками простежується спрямованість на розв'язання завдань фіскальної консолідації. Утім, її темпи були невисокими: якщо розрив між доходами та видатками (за плановими показниками) у 2014 р. сягав 83,46 млрд грн, то в 2016 р. — уже 74,15 млрд грн. Варто також врахувати факт внесення змін до державного бюджету на 2015 р. із метою коригування показників видатків і доходів¹.

Стосовно фактичного виконання видатків слід зауважити, що вони мали стійку тенденцію до збільшення. Темпи їх зростання були доволі високими, хоча й нижчими, ніж заплановані: протягом 2013—2015 рр. видатки підвищилися на 42,99 %, тоді як доходи — на 57,62 %. Розбіжність між доходами та видатками сягала 14,63 в. п., що вказує на зменшення розриву між ними порівняно з плановими показниками. Такий результат зумовлений переважно виконанням держбюджету у 2015 р., коли дохідна частина зросла (порівняно з фактичним показником за попередній рік) на 49,74 %, а видаткова — на 34,1 % із відхиленням 15,64 в. п. Водночас розриви між видатковою й дохідною частинами бюджету залишалися чималими — 42,22 млрд грн.

Фіксувалися зміни також показників кредитування з державного бюджету. За планами його обсяги мали збільшитися в 2015 р. у 2,18 раза проти попереднього року. Водночас на 2016 р. передбачено стримування нарощування кредитних операцій — вони повинні становити 98,75 % плану на 2015 р. Водночас фактичне виконання кредитування з держбюджету істотно відрізнялося від запланованого, що було спричинено відчутним зростанням величини повернення кредитів (у 2,39 раза). Натомість обсяг наданих кредитів примножився порівняно з попереднім роком на 7,89 %, внаслідок чого динаміка показників кредитування у 2015 р. стала фактором зменшення розривів між дохідною й видатковою (включаючи кредитування) частинами бюджету.

За підсумками першого півріччя 2016 р. видатки державного бюджету збільшилися на 22,29 % проти відповідного періоду попереднього року. Однак темпи їх зростання (відносно показника за попередній місяць) уповільнювалися та були нижчими, ніж доходів. Разом із тим розриви між видатковою та дохідною частинами бюджету залишаються значними: за підсумками аналізованого півріччя вони сягали 34,79 млрд грн, або 13,1 % суми мобілізованих доходів (у травні цей показник становив 26,37 млрд грн, або 12,03 % доходів).

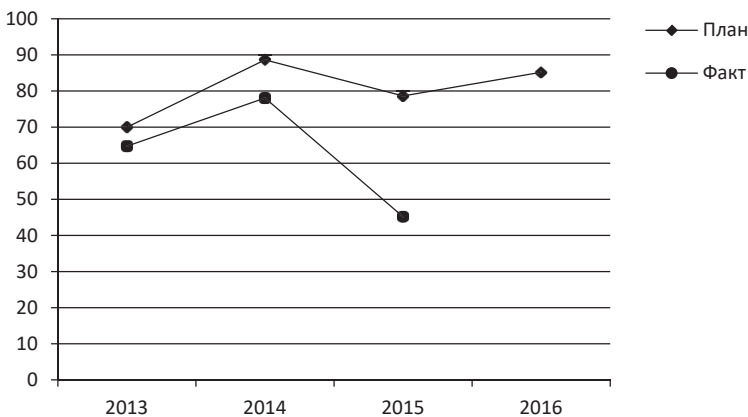
¹ Уже в I кв. 2015 р. знадобилося коригування бюджетних показників у зв'язку зі швидшим, ніж очікувалося, розгортанням інфляційних і девальваційних процесів, потребою в збільшенні видатків на обслуговування боргу та компенсацію населенню підвищення тарифів на енергоносії. Тому доходи державного бюджету було збільшено на 26,3 млрд грн, а видатки — на 39 млрд грн (див.: Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2015 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-08/>).

За показниками фактичного виконання обсяги кредитування державного бюджету в першому півріччі 2016 р. підвищилися на 0,24 млрд грн — завдяки збільшенню величини повернення кредитів на 0,1 млрд грн та обсягів наданих кредитів на 0,34 млрд грн. Таким чином, політика стримування нарощування кредитування з метою виконання завдань фіскальної консолідації тривала.

Динаміка показників доходів, видатків і кредитування спричинила зміни у фінансуванні державного бюджету, обсяги якого за плановими показниками утримувалися на доволі високому рівні. На 2015 р. було передбачене їх зменшення на 5,81 %, а на 2016 р. — знову збільшення на 2,25 %¹. При цьому фактичні показники фінансування держбюджету у 2013—2014 рр. виявилися нижчими від запланованих, а в 2015 р. досягли тільки 55,17 % плану (рис. 1).

Планом пріоритетних дій Уряду на 2016 рік передбачене досягнення істотного зменшення дефіциту державного бюджету: у 2016 р. — 3,7 % ВВП, 2017 р. — 3, 2018 р. — 2,5, 2019 р. — 2,3 % ВВП [2].

За оцінками експертів Національного банку України, скорочення дефіциту в першій половині 2015 р. було зумовлене стрімким зростанням доходів через інфляційні й девальваційні ефекти; незначним виявилось й планування витрат. Наслідком стало зниження фіскальних ризиків. У другій половині року скорочення дефіциту було досягнуто завдяки поліпшенню адміністрування податків і стабілізації економічної ситуації. Варто також враховувати високе значення державного боргу [6; 8].

Джерело: побудовано за: Виконання бюджетів. Звітність про виконання бюджетів / Держ. казнач. служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>; даними Міністерства фінансів України.

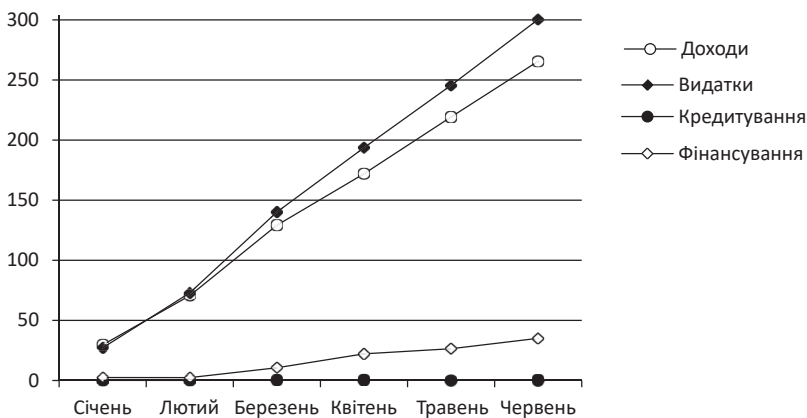
Рис. 1. Динаміка показників фінансування Державного бюджету України протягом 2013—2016 рр., млрд грн

¹ Планові показники дефіциту державного бюджету на 2015 р. становили 4,1 % ВВП, а фактичні — 2,3 % (див.: План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/418-2016-p>).

Утім, зменшення бюджетного дефіциту у 2015 р. не сприяло зміцненню фінансової стабільності. Більше того, розв'язання проблем доходів державного бюджету переважно за допомогою монетарних механізмів (грошової емісії та девальвації курсу гривні) призвело до істотного погіршення такої стабільності (знизився сукупний попит, підвищилися ставки за кредитами й депозитами, зросли обсяги відпливу капіталу за кордон, мільйони громадян виявилися неспроможними оплачувати комунальні послуги). Крім того, не досягнуто помітного скорочення бюджетних видатків, а стрибок індексу споживчих цін призвів до їх девальвації¹.

Замість досягнення позитивних результатів щодо забезпечення фінансової стабільності відзначалося поглиблення диспропорцій у фіскальній сфері. Зокрема, різко загострилися ризики фінансування Пенсійного фонду України, державних банків і корпорацій реального сектору, залишаються високими обсяги державних запозичень. Постає потреба в запровадженні невідкладних заходів із реформування системи оподаткування з метою забезпечення адекватних обсягів ресурсної бази для фінансування видатків у наступні періоди.

Протягом першого півріччя 2016 р. зберігалася тенденція до зростання розривів між видатковою й дохідною частинами державного бюджету (рис. 2). Доходи державного бюджету зростали нижчими темпами, ніж видатки. Незначний вплив на динаміку показників дефіциту бюджету справляли операції кредитування, що призвело до нарощення бюджетного дефіциту. Водночас загострилися ризики фінансування держбюджету. Зросла потреба в

Джерело: побудовано за: Виконання бюджетів / Держ. служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/22813>; Бюджет / М-во фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet>.

Рис. 2. Динаміка показників Державного бюджету України за перше півріччя 2016 р. (наростаючим підсумком), млрд грн

¹ За умов високого рівня інфляції видаткова частина бюджету потребує перегляду в бік збільшення. Однак це було зроблено недостатньою мірою. Наслідком стало зниження реальної вартості бюджетних видатків, що можна назвати їх девальвацією.

мобілізації ресурсу з метою фінансування активних операцій (використання коштів органів державного управління для розв'язання завдань макроекономічної стабілізації). За умов недовиконання планів приватизації державного майна для забезпечення фінансування бюджету у 2015 р. було істотно збільшено обсяги бюджетних запозичень (табл. 3).

Згідно з планом, фінансування Державного бюджету України мало зростати до 2014 р., а в 2015 р. зменшитися на 11,48 %. На 2016 р. передбачене його збільшення на 8,6 % порівняно з 2014 р. Однак фактичні показники у 2013—2014 рр. були нижчими за планові; за підсумками 2015 р. фактичне значення зменшилося на 42,42 % відносно плану на цей рік, а порівняно з обсягом, досягнутим у 2014 р., — на 42,12 %.

Водночас протягом 2015 р. тривала купівля боргових цінних паперів Уряду з метою надання фінансової підтримки НАК “Нафтогаз України” на суму 29,7 млрд грн, а також забезпечення ліквідності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (на 51,6 млрд грн) [8].

Істотне зменшення бюджетного дефіциту у 2015 р. виявилось тимчасовим — у 2016 р. показники фінансування державного бюджету мали стійку тенденцію до зростання (табл. 4). Зведення бюджету з профіцитом у січні 2016 р. змінилося поступальним нарощуванням його дефіциту починаючи з лютого. При цьому темпи зростання фінансування держбюджету виявилися досить високими: в березні воно збільшилося в 4,41 раза; у квітні (порівняно з попереднім місяцем) — у 2,1 раза; в травні — на 19,2 %; за підсумками червня — на 32,75 %. Така динаміка відображає збереження досить високих ризиків виконання бюджету (стосовно мобілізації доходів, здійснення видатків і проведення операцій кредитування). З боку видатків не досягнуто їх обмеження з метою розв'язання завдань фіскальної консолідації. Мобілізація доходів до державного бюджету значно відстає від потреб у забезпеченні видатків.

Таблиця 3. Динаміка показників фінансування Державного бюджету України у 2013—2016 рр., млрд грн

Показники	2013		2014		2015		2016	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт (січень — червень)
Загальне фінансування	75,50	64,71	88,63	78,05	78,45	45,17	85,19	35,10
Фінансування за борговими операціями	83,36	81,04	209,76	201,83	166,81	117,51	97,07	46,51
запозичення	164,42	160,88	332,75	322,65	625,17	514,09	251,26	114,69
погашення	-81,07	-79,84	-122,99	-120,82	-458,36	-416,58	-154,20	-49,19
коригування	—	—	—	—	—	20,0	—	-18,99
Надходження від приватизації	1,46	1,48	0,48	0,47	17,0	0,15	17,10	0,04
Фінансування за активними операціями	-9,31	-17,81	-121,60	-124,25	-105,36	-72,49	-28,98	-11,45

Джерело: Звітність про виконання бюджетів / Держ. казнач. служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.

Таблиця 4. Динаміка показників фінансування Державного бюджету України за перше півріччя 2016 р., млрд грн

Показники	План на 2016 р. із урахуванням змін	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
Загальне фінансування	85,19	-2,45	2,40	10,57	22,19	26,45	35,10
Фінансування за борговими операціями	97,07	1,02	25,81	24,36	42,89	47,10	46,51
запозичення	251,26	12,30	48,10	57,44	83,63	105,41	114,69
погашення	-154,19	-11,28	-14,02	-24,81	-32,47	-39,32	-49,19
коригування	—	—	-8,27	-8,27	-8,27	-18,99	-18,99
Надходження від приватизації	17,10	0,01	0,01	0,02	0,03	0,03	0,04
Фінансування за активними операціями	-28,98	-3,48	-23,42	-13,81	-20,73	-20,68	-11,45

Джерело: Звітність про виконання бюджетів / Держ. казнач. служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.

Стимування обсягів кредитування не мало помітного впливу на виконання завдань фіскальної консолідації.

Водночас варто звернути увагу й на інші проблеми. Обсяги запозичень із метою фінансування бюджету істотно перевищують його дефіцит. За підсумками 2016 р. передбачено залучити позику на суму, що у 2,95 раза більша за планові показники дефіциту. За фактичним виконанням запозичення здійснювалися навіть у січні, коли бюджет було зведено з профіцитом. Далі вони мали стійку тенденцію до зростання. Такі явища пояснюються великими обсягами виплат, що спрямовуються на погашення державних боргових зобов'язань, а також фінансуванням центральним урядом операцій із придбання цінних паперів (фінансування активних операцій). Разом із тим надходження від приватизації державного майна (внаслідок невиконання її планів) виявилися незначними, що також спонукало до нових запозичень.

Характерно, що обсяги запозичень було збільшено переважно не з метою фінансування бюджетного дефіциту, а задля забезпечення операцій, котрі виходять за його межі. Вони дістали назву дефіцитно-боргового коригування (*deficit-debt adjustment* або *stock-flow adjustment*) та розраховуються як різниця між розмірами запозичень і бюджетного дефіциту. Протягом останніх років бюджетно-боргове коригування здійснювалося в багатьох країнах. Потреба в ньому виникає в разі різких змін обмінних курсів національних валют, проведення операцій органів державного управління із фінансовими активами, використання механізмів державних гарантій тощо. Наслідком такого коригування стає нарощення державних зобов'язань понад обсяги бюджетного дефіциту, а також державного боргу. Додатне значення бюджетно-боргового коригування вказує на те, що фактори, відмінні від бюджетного дефіциту, переважають у збільшенні державного боргу [9].

З огляду на складну макроекономічну ситуацію, а також велику потребу у видатках на поліпшення обороноздатності країни, Урядом узято курс на

реалізацію поміркованої боргової політики задля повернення обсягу державного боргу до економічно безпечного рівня [10]. Між тим граничні показники державного й гарантованого державою боргу, визначені ст. 18 Бюджетного кодексу України (на кінець бюджетного періоду їх сума не повинна бути більшою за 60 % річного обсягу ВВП), давно перевищено. За таких умов бюджетна політика повинна спрямовуватися на стримування нарощування боргових зобов'язань та їх обмеження в коротко- й довгостроковому періодах, що передбачає розроблення відповідних механізмів.

Обсяг державних запозичень був істотно більшим за величину дефіциту бюджету й у 2015 р. Державні внутрішні запозичення становили 98,98 млрд грн (у 2014 р. — 322,65 млрд грн), а зовнішні — 415,11 млрд грн (95,03 млрд грн). При цьому кошти мобілізувалися шляхом розміщення боргових цінних паперів. Характерно, що значні випуски ОВДП (75 млрд грн) мали на меті фінансування не властивих держбюджету операцій, а саме: надання кредиту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (41,5 млрд грн); капіталізації НАК “Нафтогаз України” (29,7 млрд грн) та ПАТ АБ “Укргазбанк” (3,8 млрд грн). Безпосередньо на фінансування дефіциту державного бюджету використано тільки 23,9 млрд грн [10].

Таким чином, фінансування боргових операцій із держбюджету у 2015 р. помітно скоротилося (порівняно з попереднім роком). Проте їхні обсяги залишалися чималими, що позначалося на бюджетних ризиках та зумовлювало потребу в пошуку джерел збалансування видаткової й дохідної частин бюджету¹.

Характерно, що Законом України “Про Державний бюджет України на 2016 рік” передбачено заходи щодо розширення державних запозичень. Зокрема, ст. 16 надає право Кабінету Міністрів України збільшувати обсяги запозичень, встановлених законом, із метою придбання акцій додаткової емісії банків. Відповідно, ст. 17 дозволяє здійснювати випуск ОВДП задля їх обміну на векселі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. А ст. 18 передбачене використання механізмів державних запозичень для придбання акцій додаткової емісії НАК “Нафтогаз України”. Наслідком названих операцій має бути відповідне коригування граничного обсягу державного боргу.

Отже, державні запозичення значно перевищували ресурс, необхідний для покриття дефіциту державного бюджету, через фінансування операцій, не властивих йому в умовах ринкової економіки. Ці витрати пов'язані з великими обсягами квазіфіскальних операцій (збільшенням статутних капіталів державних фінансових і нефінансових корпорацій), компенсацією втрат вкладників банків, які визнані банкрутами, подоланням проблем із відшкодуванням

¹ За оцінками Національного банку України, виконання бюджету з помірним дефіцитом у 2015 р. знизило фіскальні ризики для фінансової стабільності. Проте залишалися високі показники державного боргу, спричинені переважно девальвацією гривні (див.: Звіт про фінансову стабільність. Червень 2016 / Нац. банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=32_241_744).

ПДВ. Причому протягом останніх років навантаження на бюджет стрімко зросло¹.

Така ситуація спричинена багаторічною пасивністю щодо проведення реальних реформ у економічній, фінансовій, соціальній та інших сферах, котрі належало здійснити в період переходу до ринкової моделі розвитку. Водночас накопичення цих зобов'язань детерміноване надмірними впливами бізнес-структур, використанням корупційних схем (за участі державних посадовців), відсутністю дійсних зрушень у напрямі лімітування тіньових операцій і відпливу капіталів, обмеженою відповідальністю власників фінансових приватних корпорацій перед вкладниками.

Додаткове (дефіцитно-боргове) фінансування з держбюджету було підтримане міжнародними фінансовими організаціями (включаючи МВФ), оскільки його скорочення впродовж коротко- й навіть середньострокового періодів не можливе без успішних структурних реформ. До першочергових заходів віднесено обмеження збитків НАК “Нафтогаз Україна”, зменшення споживання енергоресурсів та досягнення енергетичної незалежності. Також надається допомога на заходи з реабілітації банківської системи, поліпшення умов розвитку бізнесу, підвищення виробничого потенціалу економіки.

Обмеження ризиків виконання державного бюджету потребує використання низки інструментів. Їх можна згрупувати таким чином:

1. Механізми раціоналізації видаткової частини бюджету.
2. Зміни в системі мобілізації доходів державного бюджету.
3. Механізми обмеження квазіфіскальних операцій центрального уряду.
4. Запобігання деформації бюджетних операцій (у сфері держзакупівель, тарифної політики).

Великого значення набувають питання підтримки економічного зростання та фінансової стабільності, підвищення рівня доходів громадян, зменшення нерівності між різними верствами населення, підтримки малозабезпечених, створення адекватних умов для розвитку середнього класу.

Видаткова політика має спрямовуватися на оптимізацію обсягів видатків центрального уряду; раціоналізацію структури бюджетних видатків; забезпечення ефективнішого використання бюджетних коштів; обмеження видатків на підтримку державних цільових фондів, фінансових і нефінансових корпорацій, інших державних установ; забезпечення цільового використання ресурсу, залученого з метою фінансування дефіциту держбюджету.

Різде скорочення видатків справляє значний негативний вплив на економічний і соціальний розвиток країни. Тому замість намагань зменшити витрати доцільно взяти курс на запровадження жорсткого контролю їх обсягів

---

¹ За оцінками експертів, одним із факторів збільшення державного боргу у 2014—2015 рр. стало фінансування “потужної” державної підтримки державних фінансових і нефінансових підприємств (див.: Аналітичний огляд стану державного боргу та його впливу на фінансовий ринок України станом на 01.09.2015 / Нац. рейтинг. агентство “Рюрік” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/REVIEW_debt.pdf).

та структури (з боку законодавчої влади й громадянського суспільства)¹. Контроль видатків бюджету повинен мати на меті обмеження надлишкових і неефективних державних витрат та збільшення видатків, які набули пріоритетного значення (на зміцнення обороноздатності країни, підтримку економічного зростання, розвиток регіонів, розв'язання соціальних проблем, підвищення соціальних стандартів тощо).

Посилення контролю операцій органів державного управління з боку Верховної Ради України та громадських організацій передбачає перегляд бюджетних правил, адже вони давно не відповідають реальній ситуації, а їхні індикатори потребують істотного коригування. Зокрема, вийшли з-під контролю зміни обсягів бюджетного дефіциту, боргового навантаження на держбюджет, параметри його видатків, кредитування, мобілізації доходів, державного прямого й гарантованого державою боргу. Відсутні правила, націлені на стримування накопичення дефіциту бюджетів державних цільових фондів, обмеження бюджетної підтримки державних корпорацій, проведення квазіфіскальних операцій. Тому бюджетні правила необхідно розширити й уточнити та внести відповідні зміни до Бюджетного кодексу України.

Потрібно зменшити окремі видатки: субсидії, що надаються суб'єктам господарювання та не є достатньо фіскально ефективними; витрати на утримання органів державного управління, які здійснюються без урахування дієвості управлінських рішень²; соціальну допомогу зі спрямуванням на її надання лише тим категоріям населення, котрі її потребують. Окрім того, слід скасувати фінансування бюджетних програм, що не мають достатнього фінансового забезпечення, поетапно скоротити субсидії з держбюджету енергетичному й іншим секторам економіки. Водночас необхідно забезпечити видатки на прискорення економічного зростання, розвиток інфраструктури, реконструкцію господарського комплексу; розширити фінансування державних проектів із використанням механізмів державно-приватного партнерства. Великого значення набуває застосування механізмів підвищення результативності державних інвестицій, закупівель (у напрямі підвищення їх

¹ Контроль діяльності державного апарату (бюрократії) спонукає бюрократів до ретельного виконання передбачених законодавством функцій і правил, оскільки їх легко проконтролювати. Водночас вони зловживають тією частиною обов'язків, які важко перевірити (див.: Бланкарт. Ш. Державні фінанси в умовах демократії. Вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт; за наук. ред. В. М. Федосова. — К.: Либідь, 2000. — С. 546, 547).

² На сьогодні державні службовці не мають достатньої мотивації для роботи, рівень їхньої зарплати є неконкурентоспроможним на ринку праці з огляду на виконувані ними завдання й функції. Відсутня належна оцінка результатів діяльності держслужбовців на основі їхньої професійної компетентності. Державна служба великою мірою піддається політичному впливу. Необхідне чітке визначення сфери відповідальності, функцій і завдань, а також показників ефективності діяльності в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади (див.: План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249104044>).

конкурентності, встановлення рівних умов для всіх учасників торгів, забезпечення їх прозорості)¹, обмеження корупції, посилення економічної й соціальної ефективності фінансових операцій державних корпорацій.

Фіскальна політика має орієнтуватися не на зниження бюджетних видатків (будь-якою ціною), а на досягнення таких їх обсягів, які достатньою мірою покриваються величиною мобілізованих доходів. У разі значних розривів між видатковою й дохідною частинами бюджету треба запровадити заходи фіскального коригування, спрямовані на стримування надмірних темпів зростання бюджетних видатків, перегляд їхньої структури, посилення контролю здійснення бюджетних витрат, а також підвищення ефективності витрачання бюджетних ресурсів.

Державні органи управління на всіх рівнях повинні звільнитися від функцій, котрі гальмують розвиток економіки (надмірний рівень державного регламентування та адміністрування бізнесу, жорстке управління формуванням і виконанням місцевих бюджетів із боку центрального уряду, використання адміністративних інструментів регулювання фінансового сектору тощо). Натомість необхідно розширити й удосконалити функції державного регулювання (з урахуванням нових підходів, напрацьованих у країнах світу), запровадження ринкових підходів до управління державним майном (із залученням досвіду управління в приватному секторі), розвитку державно-приватного партнерства, сприяння підвищенню соціальної відповідальності бізнесу².

Актуалізуються питання підвищення ефективності витрачання бюджетних ресурсів шляхом удосконалення бюджетних програм і механізмів їх фінансування, поліпшення державних закупівель, посилення контролю використання бюджетних ресурсів із боку громадських організацій³.

До механізмів реформування системи оподаткування належать: розширення бази оподаткування (за рахунок обмеження тінювих операцій і ухилення від оподаткування); перегляд податкових витрат із метою їх оптимізації

---

¹ За роки незалежності державні закупівлі стали синонімом корупції, непрозорості та неефективності (див.: План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249104044>).

² Фіскальна політика має спрямовуватися на підтримку економічного зростання, сприяння процесам надання суспільних благ, здійснення видатків на освіту, фундаментальні дослідження тощо. Для забезпечення цінової стабільності й повної зайнятості потрібно збільшити видатки та знизити рівень оподаткування в період рецесії, зменшити видатки й підвищити оподаткування за економічного зростання (див.: Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії. Вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт ; за наук. ред. В. М. Федосова. — К. : Либідь, 2000. — С. 124).

³ Пріоритетом в управлінні публічними фінансами має бути підвищення прозорості й ефективності їх розподілу та витрачання. Процес здійснення державних закупівель повинен стати максимально прозорим і враховувати загальні принципи конкуренції. Корупційна складова під час здійснення державних закупівель має бути ліквідована (див.: Стратегія сталого розвитку "Україна-2020" : схвал. указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>).

та надання преференцій лише за умов досягнення фіскальної ефективності¹; перерозподіл податкових повноважень між субсекторами сектору загальнодержавного управління задля поглиблення фіскальної децентралізації; коригування системи відрахувань до соціальних фондів, націлене на забезпечення фінансування їхніх видатків із використанням власних доходів; реформування податкового адміністрування зі спрямуванням на розширення самооподаткування, запровадження партнерських відносин між адміністраторами й платниками; створення умов для збільшення доходів завдяки дії автоматичних стабілізаторів; удосконалення податкового законодавства та забезпечення його стабільності й передбачуваності. Заслужують на увагу також такі питання, як: зниження рівня оподаткування використання робочої сили, скасування оподаткування малозабезпечених громадян; недопущення зростання показників податкового навантаження на громадян із середніми доходами; розроблення й реалізація цільової програми обмеження ухилення від оподаткування.

Особливого значення набувають питання вдосконалення формування неподаткових надходжень. Для цього доцільно вжити заходів зі збільшення надходжень чистого прибутку держпідприємств і дивідендів господарських товариств із державною часткою капіталу до державного бюджету. Однак таке зростання має бути досягнуте шляхом не посилення тиску на державні корпорації, а створення умов для підвищення їхньої прибутковості. Для цього потрібно обмежити прямі адміністративні впливи органів державного управління на менеджмент, усунути корупційні схеми використання доходів державних корпорацій (у формі виплат залученим спеціалістам; коштів, перерахованих за надання юридичних, консультативних, маркетингових послуг; премій менеджменту; надання пільгових кредитів тощо), що призводить до підвищення їхньої прибутковості. Чималі резерви формують надходження від оренди державного майна, розпродажу державних резиденцій, реалізації конфіскованого майна.

Управління держпідприємствами зазнає істотного впливу органів державного управління (котрі, у свою чергу, залежать від політиків і олігархічних структур), тому не враховуються імперативи ринкової економіки та здійснюється тиск на менеджмент у бік їх порушення. Уряд виступає як акціонер, регулятор, замовник і постачальник. Відхилення інтересів політиків та посадовців від завдань менеджменту державних підприємств унеможливорює підвищення рівня корпоративного управління у цій сфері та зумовлює низьку (для багатьох від'ємну) прибутковість таких підприємств.

¹ За визначенням експертів МВФ, Україна потребує розширення бази оподаткування, обмеження виключень і привілеїв; податкова система має зміцнитися шляхом ліквідації деструктивних (спотворюючих) податків та спрощення правил; необхідно зменшити субсидії державним корпораціям, усі прямі субсидії потребують перевірки й забезпечення доходами (див.: Statement by Menno Snel, Executive Director for Ukraine, and Oleksandr Petryk, Alternate Executive Director, March 11, 2015 / IMF, European Dept [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.elibrary.imf.org/abstract/IMF002/21596-9781498364225/21596-9781498364225/21596-9781498364225_A004.xml?rskey=8WifKt&result=9).

Управління державними підприємствами потребує реформування зі спрямуванням на збільшення їхньої прибутковості й обсягів дивідендів, що сплачуються до держбюджету. Водночас необхідно запровадити реальні механізми зниження монополізації економіки, обмежити нерівність доходів різних груп населення, забезпечити підтримку середнього класу. Виконання цих завдань можливе тільки в разі значного підвищення транспарентності фіскальних операцій та розширення доступу громадськості до їх моніторингу й контролю, вжиття заходів щодо зменшення корупції у сфері оподаткування.

Значно загострилися ризики мобілізації доходів до Пенсійного фонду України, що призвело до зростання розривів між власними доходами й видатками. Є потреба в суттєвому коригуванні системи мобілізації доходів до цього фонду; поліпшенні якості управління бюджетними ресурсами (мається на увазі спрямування їх на більш результативне витрачання); удосконаленні механізмів розподілу й використання залученого ресурсу; уповільненні нарощування пенсійних виплат шляхом поглиблення пенсійної реформи (перегляд формування солідарної системи, запровадження додаткових пільг для осіб, що продовжують трудову діяльність, створення умов для розширення корпоративних пенсійних програм, недопущення знецінення пенсійних виплат через високі темпи інфляції, девальвацію валютного курсу, підвищення процентних ставок на кредитні операції, погіршення умов проведення операцій із фінансовими активами на вітчизняному та світовому фінансових ринках).

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Ризики виконання Державного бюджету України залишаються досить високими. Динаміка показників дохідної частини є поступальною, проте її досягнуто не завдяки прискоренню економічного зростання, а за рахунок запровадження заходів фіскального коригування (з використанням механізмів дискреційної фіскальної політики), а також кардинальних змін у грошово-кредитній сфері. Протягом першого півріччя 2016 р. спостерігалось поліпшення економічної ситуації, водночас темпи мобілізації доходів до державного бюджету знижувалися.

Видаткова частина держбюджету, як за плановими, так і за фактичними показниками, збільшується. Проте в першому півріччі 2016 р. темпи зростання видатків знову перевищили динаміку доходів. Кредитування з державного бюджету мало тенденцію до зменшення — внаслідок різкого примноження обсягів погашення кредитів за умов незначного збільшення величини їх надання. Така динаміка сприяла скороченню розриву між дохідною й видатковою частинами (з урахуванням кредитування), але цього виявилось недостатньо для призупинення тенденції до нарощування бюджетного дефіциту.

Стрибки курсу національної валюти та стрімке підвищення індексу інфляції, зафіксовані у 2015 р., дали змогу істотно зменшити дефіцит державного бюджету, однак водночас створили підґрунтя для поглиблення диспропорцій у фіскальній сфері загалом. У 2016 р. динаміка видатків випереджала доходи, що спричинило збільшення дефіциту бюджету. Загострилися ризики

фінансування Пенсійного фонду України, державних фінансових і нефінансових корпорацій та установ. Із метою збалансування бюджету й далі проводиться політика нарощування бюджетних запозичень.

Таким чином, не здійснювалося достатнього стримування видатків задля розв'язання завдань фіскальної консолідації, тому розрив між дохідною й видатковою частинами бюджету збільшується. А внаслідок операцій бюджетно-боргового коригування протягом першого півріччя 2016 р. спостерігалось стійке зростання обсягів державних запозичень. Допустимі показники державного й гарантованого державою боргу давно перевищено.

Обмеження ризиків виконання державного бюджету передбачає посилення політики, спрямованої на раціоналізацію видатків, реформування мобілізації доходів, обмеження квазіфіскальних операцій, недопущення розподілу та використання бюджетних ресурсів у інтересах окремих фінансових груп.

Із метою зниження ризиків фінансування видатків доцільно ввести жорсткий контроль із боку законодавчої влади й громадянського суспільства шляхом перегляду бюджетних правил. Державні органи управління мають звільнитися від функцій, які гальмують розвиток економіки, на користь функцій державного регулювання. Необхідно запровадити ринкові підходи до управління державним майном, здійснення державно-приватного партнерства, посилити соціальну відповідальність бізнесу. Крім того, доцільно вдосконалити бюджетні програми, систему державних закупівель, реалізувати програми, орієнтовані на підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Система мобілізації доходів до державного бюджету потребує подальших змін. У сфері оподаткування це запровадження механізмів збільшення доходів (шляхом обмеження тіньових операцій, зменшення податкових втрат, коригування оподаткування доходів фізичних осіб, реформування податкового адміністрування, раціоналізації податкових повноважень через їх розподіл між субсекторами органів державного управління, відрахувань до соціальних фондів, досягнення мультиплікаційних ефектів на основі автоматичних стабілізаторів). У сфері неподаткових доходів це підвищення дивідендів (прибутку) підприємств із державною часткою капіталу, ефективності оренди державного майна, вдосконалення операцій із капіталом. Разом із тим необхідно послабити податковий тиск на фізичних осіб і суб'єктів господарювання, а також вплив органів державного управління на менеджмент державних корпорацій, продовжити реформування пенсійної системи, вжити заходів зі збільшення реальних доходів громадян України.

Список використаних джерел

1. Letter of Intent, Memorandum of Economic and Financial Policies, and Technical Memorandum of Understanding. — 2014. — Aug. 18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=8637780/>.

2. План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/418-2016-p>.

3. Коаліційна угода 2014 / Верховна Рада України восьмого скликання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://afo.com.ua/doc/Coalition_Agreement_2014.pdf.
4. Показники економічного і соціального розвитку України / М-во екон. розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=085ab09c-ca24-4fee-ae13-3cb51349507c&title=OsnovniPokaznikiEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkraini>.
5. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Інфляційний звіт Національного банку України. Січень 2016 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27033423>.
7. Макроекономічні показники / Держ. служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2016 / Нац. банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=32241744>.
9. Weber A. Stock-Flow Adjustments and Fiscal Transparency: A Cross-Country Comparison / A. Weber // IMF Working Paper. — 2012. — No. 12/39 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp1239.pdf>.
10. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2015 рік // Урядовий кур'єр. — 2016. — 12 верес. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-08/>.

References

1. *Letter of Intent, Memorandum of Economic and Financial Policies, and Technical Memorandum of Understanding*. (2014). Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=8637780/>.
2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *Plan priory`tetny`kh dij uryadu na 2016 rik* [Plan priority actions of the government in 2016] (Order № 418-p, May 27). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/418-2016-p> [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *Koalitsijna uhoda 2014* [Coalition Agreement 2014]. Retrieved from http://afo.com.ua/doc/Coalition_Agreement_2014.pdf [in Ukrainian].
4. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (n. d.). *Pokazny`ky` ekonomichnogo i social`noho rozvy`tku Ukrayiny`* [Indicators of economic and social development of Ukraine]. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=085ab09c-ca24-4fee-ae13-3cb51349507c&title=OsnovniPokaznikiEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkraini> [in Ukrainian].
5. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. National Bank of Ukraine. (2016). *Inflacijny`j zvit Nacional`noho banku Ukrayiny`*. *Sichen` 2016 r.* [Inflation Report of the National Bank of Ukraine. January 2016]. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27033423> [in Ukrainian].
7. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). *Makroekonomichni pokazny`ky`* [Macroeconomic indicators]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
8. National Bank of Ukraine. (2016). *Zvit pro finansovu stabil`nist`* [Financial Stability Report]. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=32241744> [in Ukrainian].
9. Weber, A. (2012). Stock-Flow Adjustments and Fiscal Transparency: A Cross-Country Comparison. *IMF Working Paper*, 12/39. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp1239.pdf>.
10. Informaciya Ministerstva finansiv Ukrayiny` shhodo vy`konannya Derzhavnogo byudzhetu Ukrayiny` za 2015 rik [Ministry of Finance of Ukraine on the State Budget of Ukraine for 2015]. (2016). *Uryadovy`j kur`yer* [Governmental courier]. Retrieved from http://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-08 [in Ukrainian].